

**XX ASR INGLIZ MODERNIZMI KONTEKSTIDA MIFGA QAYTISH
TENDENSIYASI****Farxodova Shahzoda***Samarqand davlat chet tillar instituti 2-bosqich magistr*

Abstract: *Yigirmanchi asr modernizmi kontekstida afsonaga qaytish G'arb adabiyotida muhim estetik va falsafiy burilishni ifodalaydi. Tezisdan modernist yozuvchilarning afsonaga murojaati zamonaviy dunyoning murakkabliklari, ma'naviy inqiroz va tarixiy travmalarni ifodalash vositasi sifatida tahlil qilinadi. Realistik usullarning cheklanganligi, sanoatlashtirish, ratsionalizm va urushlar natijasida yuzaga kelgan ma'no tuzilmalarining qulashi modernistlarni afsonaviy tilga yo'naltirdi. Jeyms Freyzer va Karl Yung kabi olimlarning tadqiqotlari asosida afsona universal psixologik va madaniy haqiqatlarni aks ettiruvchi ramziy tizim sifatida qaraldi. T. S. Eliotning "mifologik usul" kontseptsiyasi orqali afsona zamonaviy hayotning tartibsizligiga shakl va izchillik berish vositasi sifatida talqin etiladi. Shuningdek, afsonaviy vaqtning siklik tabiati, jamoaviy ma'no va individual tajriba o'rtasidagi bog'liqlik, hamda afsonaning modernistik tajribalarga mos keluvchi moslashuvchan tuzilmasi tahlil qilinadi. Mifga qaytish nafaqat o'tmishga nostalgik qarash, balki zamonaviylikni chuqurroq anglash va badiiy yangilanish strategiyasi sifatida izohlanadi.*

Keywords: *modernizm, afsona, mifologik usul, T. S. Eliot, ramziy til, arxetip, kollektiv ongsizlik, tarixiy inqiroz, zamonaviylik, adabiy strategiya*

Yigirmanchi asr modernizmi kontekstida afsonaga qaytish G'arb adabiyoti tarixidagi eng muhim estetik va falsafiy o'zgarishlardan birini ifodalaydi. Modernizm chuqur madaniy, ijtimoiy va psixologik inqiroz davrida, an'anaviy ma'no tuzilmalari sanoatlashtirish, ilmiy ratsionalizm, sekulyarizatsiya va jahon urushlarining og'ir tajribasi bosimi ostida qulab tushgan paytda paydo bo'ldi. Diniy aniqlikning qulashi, barqaror ijtimoiy ierarxialarning yo'q bo'lib ketishi va individual identifikatsiyaning parchalanishi chiziqli xronologiyasi va voqelikning sirt darajasidagi tasviri bilan realistik rivoyat endi zamonaviy tajribaning murakkabligini yetarlicha ifodalay olmaydigan vaziyatni yaratdi. Shu nuqtai nazardan, modernist yozuvchilar afsonaga hikoya qilishning arxaik shakli sifatida emas, balki zamonaviy dunyoning chalkashligi, xavotiri va ma'naviy bo'shlig'ini ifodalashga qodir chuqur ramziy til sifatida murojaat qilishdi. Modernizmning afsonaga qaytishi zamonaviygacha bo'lgan e'tiqodlarni qayta tiklashga qaratilgan nostalgik urinish emas, balki singan voqelikka izchillikni tiklashga qaratilgan radikal badiiy strategiya edi. Mif yozuvchilarga tartibsiz zamonaviy tajribani mazmunli ramziy shakllar ichida tuzishga imkon beradigan abadiy naqshlar doirasini taqdim etdi. Tarix buzilgan va kelajak noaniq bo'lib tuyulgan davrda afsona tarixiy

buzilishdan ustun bo'lgan uzluksizlik tuyg'usini taqdim etdi. Zamonaviy personajlar va voqealarni qadimgi mifologik tuzilmalarga singdirish orqali modernist mualliflar zamonaviy hayotni azob-uqubatlar, o'zgarishlar, yo'qotishlar va yangilanish haqidagi universal insoniy rivoyatlar bilan bog'lashlari mumkin edi. Ushbu strategiya zamonaviy insoniyatning ekzistensial holatini kundalik hayot yuzasidan tashqarida chuqurroq ma'no tuyg'usini saqlab qolish bilan birga ifodalash imkonini berdi.

Ushbu afsonaviy burilishning intellektual asoslari antropologiya, psixologiya va qiyosiy dindagi rivojlanishlar tomonidan shakllantirildi. "Oltin novda" asarida madaniyatlar bo'ylab universal afsonaviy naqshlarni o'rgangan Jeyms Freyzer kabi olimlar afsona ibtidoiy xurofot emas, balki jamiyatlar tabiiy va ijtimoiy voqelikni anglaydigan tuzilgan fikrlash tizimi ekanligini ko'rsatdilar. Karl Yungning arxetiplar nazariyasi afsona kollektiv ongsizlikka singib ketgan universal psixologik haqiqatlarni ifodalaydi degan fikrni yanada mustahkamladi. Modernist yozuvchilar uchun bu nazariyalar afsona zamonaviy begonalashuv, qo'rquv va sog'inchni ifodalash mumkin bo'lgan chuqur ramziy til sifatida ishlashi mumkinligini ko'rsatdi. Shunday qilib, afsona realistik tavsif bilan ifodalab bo'lmaydigan darajada murakkab, og'riqli yoki mavhum tajribalarga badiiy shakl berish usuliga aylandi. Mifning modernistlar tomonidan qo'llanilishi zamonaviy tsivilizatsiya qadriyatlaridan chuqur norozilikni ham aks ettirdi. Yigirmanchi asr boshlaridagi texnologik taraqqiyot va moddiy farovonlik axloqiy yoki ma'naviy qoniqishga emas, balki urush, ekspluatatsiya va psixologik parchalanishga olib keldi. Shu nuqtai nazardan, afsona zamonaviy hayotning bo'shligini eski ma'no tizimlari bilan taqqoslash orqali tanqid qilish uchun ishlatilgan. Qadimgi afsonalar mukammal modellar sifatida idealizatsiya qilinmagan, balki zamonaviy jamiyatning ma'naviy qashshoqligiga ramziy qarama-qarshi nuqtalar sifatida ishlatilgan. Zamonaviy qahramonlarni afsonaviy doiralarga joylashtirish orqali yozuvchilar qadimgi ramziy olamlarning chuqurligi va zamonaviy mavjudlikning yuzakiligi o'rtasidagi tafovutni fosh qilishdi va shu bilan zamonaviylikning markazidagi qadriyatlar inqirozini ta'kidlashdi.

Ushbu afsonaviy strategiyaning eng ta'sirli ifodalaridan biri T. S. Eliotning "mifologik usul" kontseptsiyasi edi. Eliotning ta'kidlashicha, afsona zamonaviy tarixning tartibsizligiga realizm erisha olmaydigan shakl va tuzilish berish orqali uni tartibga solish usulini taqdim etadi. Uning fikricha, zamonaviy hayotning parchalanib ketgan va tartibsiz tabiati badiiy tashkilotning yangi shaklini talab qildi va afsona aynan shunday tuzilmani taklif qildi. Zamonaviy rivoyatlarni qadimgi afsonaviy naqshlar bilan uyg'unlashtirish orqali modernist yozuvchilar tajriba tartibsizligiga shakl tuyg'usini yuklashlari, hozirgi zamon va o'tmish o'rtasida mazmunli munosabatlarni yaratishlari mumkin edi. Bu usul zamonaviylikni rad etishni anglatmaydi, balki uni chuqurroq ramziy nuqtai nazardan talqin qilish usulini anglatadi. Mifga qaytish modernist adabiyotning vaqt va tarixga munosabatini ham o'zgartirdi. Realistik badiiy adabiyotda vaqt odatda chiziqli va xronologik bo'lib, tarixiy taraqqiyotning oldinga

siljishini aks ettiradi. Biroq, afsonaviy rivoyatlarda vaqt tsiklik va takrorlanuvchi bo'lib, o'lim va qayta tug'ilish, yo'qotish va yangilanishning takrorlanuvchi naqshlari bilan tavsiflanadi. Modernist yozuvchilar o'z asarlariga afsonaviy vaqtni kiritish orqali chiziqli taraqqiyotga bo'lgan zamonaviy e'tiqodga qarshi chiqdilar va buning o'rniga tarixni takrorlanuvchi inqirozlar seriyasi sifatida taqdim etdilar. Bu nuqtai nazar ularga zamonaviy davrni noyob pasayish yoki taraqqiyot lahzasi sifatida emas, balki ma'no, azob-uqubatlar va transsendentsiya bilan abadiy insoniy kurashning bir qismi sifatida tasvirlash imkonini berdi. Bundan tashqari, modernistlarning afsonaga qaytishi individual tajriba va jamoaviy ma'no o'rtasidagi munosabatni qayta belgilab berdi. Zamonaviy hayot ko'pincha shaxslarni ajratib qo'yadi, ularning o'ziga xosligi va tegishlilik tuyg'usini parchalaydi. Afsona, aksincha, shaxsiy tajribani avlodlar davomida o'rtoqlashib kelingan jamoaviy rivoyatlar bilan bog'laydi. Modernist qahramonlar afsonaviy doiralarga joylashtirilganda, ularning shaxsiy kurashlari umuminsoniy ahamiyatga ega bo'ladi. Yagona shaxsning umidsizligi insoniyatning yo'qotish va o'lim bilan qadimgi qarama-qarshiligining ifodasiga aylanadi. Shaxsiy va umuminsoniyning bu uyg'unligi modernist adabiyotga o'ziga xos hissiy va falsafiy chuqurlikni beradi.

Mifga qaytish, shuningdek, modernist yozuvchilarga shakl va til bilan radikal usullarda tajriba o'tkazish imkonini berdi. Afsonaviy rivoyatlar realistik emas, balki ramziy bo'lgani uchun, ular parchalangan, chiziqli bo'lmagan va juda allyuziv hikoya qilish shakllariga imkon beradi. Bu moslashuvchanlik modernistlarning an'anaviy rivoyat tuzilmalaridan ajralib chiqish va yangi ifoda usullarini yaratish istagiga mos keldi. Mif qayta birlashtirilishi va qayta talqin qilinishi mumkin bo'lgan tasvirlar, ramzlar va hikoyalar omborini taqdim etdi, bu yozuvchilarga zamonaviy tajribaning qatlamli va noaniq tabiatini aks ettiruvchi murakkab matnli olamlarni yaratishga imkon berdi. Shu ma'noda, afsona ham uzluksizlik, ham innovatsiya vositasiga aylandi. U zamonaviy adabiyotni qadimiy an'analar bilan bog'ladi va shu bilan birga badiiy tajribalarning yangi shakllarini yaratishga imkon berdi. Mifga qaytish orqali modernist yozuvchilar zamonaviy dunyodan qochib qutulmadilar, balki u bilan chuqurroq darajada aloqada bo'ldilar, zamonaviy voqelikni yoritish uchun qadimiy ramziy tizimlardan foydalandilar. Ushbu strategiyaning doimiy kuchi uning zamonsiz va yaqin o'rtasidagi bo'shliqni bartaraf etish, adabiyotga o'tmish, hozirgi va kelajak bilan bir vaqtning o'zida gaplashish imkonini berish qobiliyatidir.

Shunday qilib, yigirmanchi asr modernizmida afsonaga qaytish adabiy ongning chuqur qayta yo'naltirilganligini anglatadi. Inqirozga yuz tutgan modernist yozuvchilar yuzaki realizmni emas, balki ramziy chuqurlikni, tarixiy tafsilotlarni emas, balki universal ma'noni izladilar. Mif bu chuqurlikka erishish mumkin bo'lgan tilni taqdim etdi va uni modernist estetikaning markaziy asoslaridan biriga va zamonaviy insoniy holatni tushunishning eng kuchli vositalaridan biriga aylantirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eliot, T. S. (1923). *Ulysses, Order, and Myth*. The Dial.
2. Frazer, J. G. (1890). *The Golden Bough: A Study in Comparative Religion*. Macmillan.
3. Jung, C. G. (1959). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Princeton University Press.
4. Jung, C. G. (1912). *Psychology of the Unconscious*. Moffat, Yard and Company.
5. Skaff, W. (1986). *The Philosophy of T. S. Eliot: From Skepticism to a Surrealist Poetic, 1909-1927*. University of Pennsylvania Press.
6. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. (2000-2005). *Modernizm*. Toshkent.